

Budapestre vonatkozó újságcikke

Osztályozás

92

Szerző: *Simán Erászló*

Cím: *Somlay Artur*

Hely

Somlay Artur

Idő

"1925"

Személy

Helyszám

Somlay Artur. *Az Újság*

3n

1925. 3. 22.

(Köt. v. füz.) (Oldal)

Félórás beszélgetés Somlay Arturral... Ugy érezem magam, mint a gyerek, aki bejutott a kincsesbarlangba, szédült örömmel áll a temérdek vágyott holmi közt, s a kegyes Varázsló így szól: „Elvihetsz e kincsekből annyit, amennyit egy kézzel fel tudsz markolni”. Mi mindent szeretne magával cipelni a telhetetlen gyermek és milyen kevés neki — bár mind valódi drágakő és ékszer — az, ami egy kezében elfér! Ilyen kevés egy félóra Somlay Arturral...

Ha akadna egyszer egy bizarr ötletű színmű-író, aki hosszabb jelenetet akarna azzal kitölteni, hogy csak egy ember legyen — és ez is csöndesen — a színpadon, úgy Somlay volna az a színész, aki be tudná tölteni egyedülálléval a színpadot, akinek tekintetére élni kezdenek a tárgyak, akinek a játéka olyan szuggesztív, hogy már nem játék többé, hanem rémület vagy öröm, ahogy ő akarja. Rettenetes biztonsággal játszik a sokféle emberi lélek hurjain, mert nála az őszintős tehetséghez egy nagykulturájú tudatosság járul. Nemcsak tehetséges, hanem okos, művelt és nemcsak színészi, de emberi skálája is mély és megrázó.

— Nehéz őszintének lenni, nagyon nehéz, — mondja a művész, aki a Margitszigeti Nagyszállóban lakik, s ott is fogad, a szálló halljában. — Neveket kellene említenem, emberekről beszélni, ha úgy igazán, nagyon őszinte akarnék lenni, s ennek azután sértődések szoktak az epilógusai lenni.

— Hát akkor az utról valamit, amit a szindarab megtesz, amíg előadás lesz belőle?... Ez az ut hosszú, fáradságos, küzdelmes ut. Mert nem tudok mást csinálni, mint amit elgondoltam! Azért játszom el, mert meg akarom csinálni! Elolvasok ötven darabot, míg egy kedvemre irt szerepet találok s csak azt játszom, amit akarok...

— Társasjáték a színészet. Mindennek és mindenkinek játszani kell: a hangnak, a fénynek, a diszletnek, a ruhának, még a falevélnek is. Hát még a színésznek! Gondolja el, egy színpadon összehkeverülnek különböző képességek, vérmérsékletű, intelligenciájú, külön nemű és kora emberek! Hiszen más az ember, ha husz és más, ha negyven éves! *Amíg ez mind összehangolódik! És milyen ritkán hangolódik össze teljesen!*... Meg kellene változni a színésznek, elmélyülni, nagyon elmélyülni.

— Örökös küzdelem ez, amiben nagyon el szoktam fáradni. Van, aki belátja, amit mondok, van, aki ellenséggemmé válik érte. Akadályoz a diszlet, egy rossz helyre állított asztal, mindmennyi süket és vak ellenségem! És amikor kész a darab és amikor mindenkivel összevesztem már, akkor nagyon fáradt vagyok.

— Annyi a szempont, az állásfoglalás, a vélemény és hozzá még a legfőbb akadály, az anyagi lehetőségek korlátozottsága... s én messzibbre nézek, mint egy színház képességei bírnák, — s ebbe mindig belétörök a biéskám.

— Csaknem minden alkalommal, minden előadásnál elégedetlen vagyok. *Kicsi része az, ami kijön, ahhoz képest, amit ki lehetne hozni.* Ahogy én megépítem belül a darabot, ahogy bennem él, úgy az nem jön ki soha! *Többet tudnék én csinálni, de nem megy! Nem megy! S ezért aztán néha — sokszor — nemcsak a darabotól, de a színészkedéstől is elmegy a kedvem.*

— Sok pénzzel feltétlenül könnyebben lehetne mozogni. Egy színházra való kiváló színészti össze lehetne hozni! De milyen utópia ez? Talán Oroszországban csinálhatják meg...

— Ahhoz, hogy egy országban művészetet csináljanak, királyok vagy mecénások bőkezűsége kell. S hol vannak ezek? Bécsben akadt egy Castiglioni (mit törődöm azzal, hogy ki ő a privátéletben?), aki megcsinálta újból a Josefstädter Theatert! Berlinben tizenöt nagykereskedő állott össze, hogy Reinhardt megvalósíthassa terveit. De itt?... — Nagyon keserű vonás támad a művész arcán és be sem fejezi a mondatot.

A szindarabokról beszélünk ezután. Az *Idegenről*, amiben az *Őszi szerelem* előtt játszott a nagy virtuozitással az egyszerű emberi jósnak szinte apotézisszerű férfialakját.

— *En az Idegent nagyon jó darabnak tartom.* Jobbnak, mint azoknak a daraboknak kilencven százalékát, akik tizenegy év alatt megfordultak a kezemben a Nemzetiben. És mégis — nem különös? — íróját nekem kellett megvédenem magyar írótlarsai ellen — mondja kicsit keserű megállapítással.

A játékra fordul a szó. Nehéz-e játszani?

— Nehéz. Nekem nagy kinlódás a szerep. A szövegrészével csak elkészülök, de *amíg az én szavaim lesznek azok a szavak! Hozzá kell törni ahhoz az agynak, testnek, szívnél!* Hogy nem adódik-e néha hamis hang? Nem. Mert amíg nem érzem tökéletesen tisztáknak hangjaimat, nem mondom el őket. Addig csak recitálok.

— Lámpaláz? Rossz szó, nem fedi a lényegét. Igen, van láza, izgalmas, fojtott feszültsége a szerepét játszó színésznek. *Hiszen a színészet olyan idegállapot, ahol az ember a képzeletének a rabja.* Ha ez az, amit lámpaláznak neveznek, *ugy ez van.* A későbbi előadásokon enged aztán ez a kirobbanó feszültség, de azért én a századik előadást is igyekszem úgy megcsinálni, mint az elsőt. Azt hiszem ez sikerül is, mert akarom.

— Azon gondolkoztam-e már, hogy mi is tulajdonképpen a színészet, ez az én furcsa foglalkozásom? Hogyne gondolkoztam volna! *En vagyok az írónak az a továbblendülő szárnya, ami messzibbre viszi a szónál.* Akkor jövök én, amikor a szó hatalma megszűnik és kezdődik a muzsika.

Somlay Arturban valami izzó hit és valami izzó kételkedés van. Nagyon erős és az önmagába vetett hite tartja, mert a másokba vetett hite ugyáltszik hajótörést szenvedett már a tökéletlenség-

eken és művésziatlenségeken, az „akadályokon”, amiket nagynehezen szenved el. Csak akik nagyot és szépet akarnak, tudnak így szenvedni a sablon-embertől, a rövidlátótól, a korlátolt agyvelőktől és száraz számítótól. Egy szóval sem mondja, de minden szaván ott érzik a nem hétköznapi agy és szív törekvése a szép után, amit ma nálunk oly nehéz falhajszozni, mert olyan kevés helyen található!

Most együtt megyünk egy darabig a sziget ta-

vaszt váró fái alatt s eddigi feszültsége is enged séta közben, hiszen ő is belátja: ugyan mit is lehet abból a nagy, színes lelki életből, ami benne van, egy félórás intervjúba belészorítani. Töredéket, vagy még azt sem. Splittereket.

— *Valami atavisztikus erő lendíthetett a színpad felé* — mondja visszaemlékezve a multra — Megboldogult apám angol ember volt. Anyám olasz asszony s bár előttem titkolták, később kiderítettem, hogy mindkettőjük családjában volt több színész.

— Hogy az egysikban diszletezett színpadról s az új színpadtechnika törekvéseiről mi a véleményem? Kísérletek ezek, amik egészen biztosan el fognak vezetni valahová. Átmenetek, mert a végállomásra, oda még nem jutottunk be...

— Hogyan élek? Csak akkor vagyok a színpadon, amikor dolgom van bent és ilyenkor dolgozom. Egyébként itthon vagyok. *A szívetet nagyon szeretem.* Ha szabad időm van, írok is. Az, amit meg akartam mondani, *Vándor Ádám szörnyű ijúsága* című regényemben benne van. A regény még nem kész. Csak akkor írok, amikor mondani valóm van, s még van. Szindarabom: *Volt egyszer egy király*, elfogadott darab volt a Nemzetiben, de visszavettem. A szüet-je: vélemény az életről. Nincs tervem vele...

— Hogy az a fokozott lelki élet tulságosan elgyötör és elmélyít? Hát lehetett volna nem elmélyülni azok után, amik az utolsó tíz évben velünk történtek? *Akit ez a kor nem mélyített el, annak nem is lesz igaz hangja és felszínes marad, amíg él!*

— Ne gondolja, hogy én nem szeretem az életet! Szeretem. De ezeket az állapotokat nem! Nézze az új irodalmat, az új írókat (s itt egy-két fiatal írónk nevét említi), milyen tehetségesek! De a nyomor letördesi a szárnyukat. Látja ezt a szürke utat és itt a rügyező bokrot? Ők csak a szürke utat látják és nincs szemük a rügyező bokor szépségére. *A nyomoruságtól van ez.*

Most kérem, hogy mondjon valamit, ami igazán örömet okoz az életében. Elmosolyodik:

— Ha a kislányomat mondom, akkor a feleségem és anyám sértődik meg. Ha a feleségemet, akkor a másik kettő és így tovább. *A kislányom*

nem is olyan kicsi már! Tizennyolc éves! És őt nyelven beszél tökéletesen. Szokott maga idegen nyelven álmodni? Ugye nem? Csak magyarul? Látja, a kislányom mindig annak az országnak a nyelvén álmodik, ahol van. Most itthon van, de nemsokára utazik Londonba, ott angolul fog álmodni, ugy ám! (S most először látok Somlay arcán egy gyönyörűséges, szívből jövő, meleg mosolyt, ami egészen megfényesíti a tekintetét.) Én is sokat vagyok külföldön, értem is a nyelvüket, de úgy mint ő, nem beszélek. Különben is csak akkor beszélek szívesen idegen nyelvet, ha egészen precízül tudom. (Ez érdekes, ennek a művésznak szenvedélyes fanatizmusa a tökéletes, a precíz megnyilatkozási formára. Minden szónak ismeri az értékét, színét, erejét, súlyát s ami az ilyen forrongó lelki életet élő embernél szinte elképzelhetetlen: szavai, jelzői mindig fedik azt, amit mondani akar és ha mást helyettesítenek be, hát kijavít.)

Bucsuzom a művésztől, akinek elegáns, angol férfiszépsége oly bizarr módon keveredett az olasz lélek szenvedélyességével és így született meg Somlay Artur, akihez fogható csak egyedül ő maga.

Csak az ilyen izzó, forró elégedetlenek tudnak felbőszülni az értelmetlenségen, szellemi és lelki tompaságon, a nagy tervekkel, nagy álmokkal és nagy akarásokkal járók; ezek a megalkudni nem tudók, — — s ők viszik tovább a Szent Célok Fáklyáját, mert ők értik meg a Művészet lényegét és ők járnak a mélységek felett...

Simán Erzsébet.

